

Temnițele Clujului

CUVÂNT ÎNAINTE

Câțiva prieteni mi-au dat sfatul să public însemnările mele în legătură cu suferințele îndurate între zidurile temnițelor Clujului, în toamna anului 1916. Primesc acest sfat, dar făcând următoarea declarație solemnă:

N-am făcut cauzei naționale românești vreun serviciu atât de special, încât să merit marea cinste a arestării. Această arestare a fost efectul spaimei ce cuprinsese pe dușmanii noștri seculari în clipa când frații de dincolo de Carpați au pornit războiul pentru întregirea neamului. În cumplita lor deznădejde ei au arestat și aruncat în închisoare, ori au trimis în exil, dincolo de Dunăre, un foarte mare număr de preoți români din Ardeal, atât ortodocși, cât și uniți, dintre aceia care cât de cât erau niște oameni ai datoriei.

Însemnările mele, prin urmare, nu le public în speranța vreunei recompense, ori recunoștințe naționale. Realizarea visului nostru secular a fost cea mai strălucită recompensă dată tuturor acelorora care, după intrarea României în război, au avut marea fericire să îndure și suferințe speciale. În calitatea mea de cetățean al României întregite am o pâine, iar prin aceasta sunt răsplătit cu vârf și îndesat... chiar peste așteptările mele...

*

Și acum, dragi cititori, dați-mi voie să vă conduc în închisoarea minorilor din strada Kogălniceanu din

Cluj. În vremile acelea, această stradă se numea „Farkas utca”¹. Închisoarea minorilor a fost prefăcută însă și în loc de concentrare a românilor trădători de patrie din Ardeal. Avea așadar atât conducere civilă, cât și militară. Cei arestați, toți, fără excepție, își făceau mai întâi intrarea triumfală în curtea acestei închisori. Aici apoi, după studierea actelor, se făcea repartizarea. Unii erau trimiși imediat la Șoproon, la Veperd, ori în vreun alt lagăr al așa-numiților „internați”. Alții erau reținuți în vreo celulă a închisorii, ori duși în vreo altă temniță, după indicațiile blestematelor acte.

Ați dori, poate, să vă înșir numele acelor pe care i-am văzut în această închisoare? N-aș putea să vă împlinesc această dorință. S-au scurs de-atunci peste două decenii. De-aș înșira numai câteva nume, cei uitați s-ar supăra, desigur. Vă pot spune, însă, că atunci când eu, sub conducerea (de la spate) a jandarmilor, mi-am făcut triumfala mea intrare, curtea închisorii era arhiplină de români: o droaie de preoți, învățători, avocați etc., din toate părțile Ardealului, plus un mare număr de țărani din părțile Sibiului și Făgărașului.

Preotul ortodox român Vasile Spătar de la Armeni (actualul profesor de religie al liceului „Gheorghe Barițiu” din Cluj) mi-a strigat în momentul intrării:

– Servus, frate Septimie! Bine ai venit la noi!

– Servus! – bombăni eu, tremurând și uitându-mă în ochii lui.

Voiam să alerg la el și să-l strâng cu toată căldura în brațele mele. Știți, e mai mare puterea dragostei decât amarăciunea suferințelor. Un strajameșter² s-a pus însă în dreptul meu, a tras o înjurătură unguerească strașnică, apoi a dat jandarmilor mei ordinul sever:

– Grijiți, nu cumva acești doi indivizi (adică eu și popa Spătar) să ajungă în vreun contact unul cu altul...

¹Strada Farkas (mag.).

²Sergent-major.

Mai fac o excepție și cu *Andrei Candrea* de la Lupșa. Despre acest prea simpatic popă știe însă toată lumea, că între preoții arestați bătea și recordul... înălțimii.

După vreo zece minute, m-am văzut apoi într-o celulă închisă cu două chei.

Temnița aceasta avea un regulament extraordinar de sever, dar își avea și părțile ei bune. Fereastra celulei mele era către curte și astfel vedeam pe toți noii sosiți, făcându-le câte un semn prietenesc cu amândouă mâinile.

Din când în când apărea și câte-o femeie. O salutam cu un zâmbet (știți, pe atunci eram ceva mai tânăr), dar, ce folos! Zâmbetul se îneca în șiroaie de lacrimi amare. Femeile din temniță constrângeau gândurile mele să alerge peste dealuri, peste văi, la... cea mai frumoasă femeie din lume.

Minorii, adică locatarii băștinași ai acestei temnițe, scoși în curte la tăiat de lemne, mă compătimeau cu toată sinceritatea.

De mâncare primeam numai o dată la zi: o bucată de pâine neagră și o olișoară de zeamă sarbădă. Când odată mă duseră la interogator, am făcut celor doi detectivi, care m-au luat la întrebări, oferta să mă trimită pe câmpiile de război. Plus promisiunea că voi lupta ca un leu, numai să mă văd scăpat de zidurile închisorii. Râzând cu hohote, ei au exclamat:

- Bravo, domnule părinte! Ne socotești atât de naivi încât să trimitem tocmai pe un „popă valah” în război! Ha, ha, ha!

*

Prin cine știe ce întâmplare în cursul cercetării actorilor, judecătorii au ajuns la convingerea că atât cauza mea, cât și cea a celorlalți șapte preoți, arestați deodată cu mine, aparține competenței Tribunalului. Așa apoi, după câteva săptămâni ne-au dus pe toți la închisoarea parchetului (Ügyészségi fogház), în actuala stradă

Carol II. Aici am stat numai trei zile, dar a fost cea mai groaznică între închisori. Din fereastra celulei mele nu puteam să văd nimic, nimic... Hrana era la fel cu cea din închisoarea minorilor, dar o primeam în vase mai curate. Peste tot în temnița aceasta curățenia era mai exemplară chiar și decât cea din internatele vieții mele de școlar. Temnicerii erau însă reci, nu răspundeau întrebărilor ce îndrăzneam să le adresez și se fereau de mine ca de cine știe ce lepros... Vreme de trei zile n-am ajuns nici măcar la o jumătate de fum de țigară...

După trei zile cauza noastră, a celor opt „popi valahi”, a trecut iarăși în competența „Consiliului de Război”. Ne-au dus așadar în așa-numita „Honvéd-kerületi fogház”³, tot în strada Carol al II-lea. De-acum pentru noi s-a inaugurat o adevărată lume albă. Aici primeam de trei ori la zi de mâncare, chiar și cu carne, iar soldații de pază erau la dispoziția noastră. Ne aduceau tutun, iar uneori ne spuneau chiar și vești din lumea mare. După încă vreo trei săptămâni am scăpat chiar și de regimul celulelor singurate, așezați fiind câte patru într-o celulă.

În general, temnițele militare erau mult mai simplice decât cele civile. Paznicii temnițelor civile erau funcționari salariați care, dând unui popă valah foc la țigară, puteau să-și piardă postul. Paznicii temnițelor militare erau însă soldați care, fără a ține cont de originea lor etnică, se simțeau tovarăși de suferință ai sărmanilor întemnițați. În temnița aceasta am auzit vestea arestării părintelui Dăianu. Ah, ale noastre inimi au murmurat atunci un dureros de jalnic: Bine-ai venit!

În privința curățeniei, această temniță a fost mult inferioară celorlalte două. Aici m-am umplut întâia oară în viața mea de... păduchi. De dragul atmosferei simpatice a temniței vă asigur că i-am suportat cu desăvârșită resemnare. Din fereastra celulei puteam să stăm de

³Penitenciar militar.

vorbă cu ceilalți întemnițați, când erau scoși la plimbare. Grupul de românce, așezat în această temniță, îl salutăm totdeauna cu „Pe lângă plopii fără soț” și cu alte cântece din vremea aceea... Știam că mai există o temniță și în „Fellegvár”. Uneori ne copleșea dorul să cunoaștem și zidurile acesteia. Ce să-i faci? Chiar și în închisoare omul iubește și dorește... variația.

A fost un dor neîmplinit. Într-o bună zi, constatându-se nevinovăția noastră, ni s-a dat voie să zburăm în brațele... preoteselor.

*

Nu pot să uit niciodată dulcea armonie confesională ce domnea în toate cele trei temnițe ale Clujului. De dragul acestei armonii mărturisesc sincer că mă apucă și acum câteodată... dorul temniței.

Citind însemnările mele privitoare la suferințele preoților nevinovați cred că oricine își poate face măcar o palidă idee despre cumplitele suferințe ce au fost nevoiți să le îndure acei preoți români cărora li s-a găsit și vreo... adevărată vină...